

mgr Magdalena Nasuta

doktorantka na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Katedra Prawa Karnego, Zakład
Prawa Karnego i Kryminologii

Ocena społecznej świadomości na temat zjawiska przestępczości zorganizowanej na przykładzie mieszkańców Białegostoku oraz pracowników Aresztu Śledczego i Zakładu Karnego w Białymstoku – analiza własnych badań empirycznych

ABSTRAKT

Przestępczość zorganizowana jest problemem szeroko opisywanym w literaturze. Pomimo tego, fakt ciągłych zmian w strukturach grup przestępczych i charakterze popełniania przestępstw skłania do podejmowania dalszych rozważań. Jednym ze sposobów jest prowadzenie badań skupiających się na społecznych ocenach tego zjawiska. Celem artykułu jest opisanie wyników badań własnych Autora, których respondentami byli mieszkańcy Białegostoku oraz pracownicy Aresztu Śledczego i Zakładu Karnego w Białymstoku. Badania przeprowadzono w celu ukazania postrzegania problemu przez osoby niemające na co dzień styczności ze zjawiskiem lub posiadające jedynie informacje z doniesień medialnych oraz przez respondentów mających do czynienia ze sprawcami tego typu przestępstw w życiu zawodowym. Badania skupiły się również na porównaniu postrzegania przestępczości zorganizowanej z lat 2000-2016 z tą z lat 90. XX wieku. Kwestionariusze ankiety wypełnione przez respondentów zawierały zagadnienia dotyczące oceny skali zjawiska i najpoważniejszych formach tej przestępczości, wysokości kary pozbawienia wolności przewidzianej w art. 258 kodeksu karnego, instytucjach powołanych do zwalczania przestępczości zorganizowanej, płci sprawców i poziomu recydywy skazanych. Analiza odpowiedzi respondentów pozwoliła na ukazanie społecznej świadomości na temat zjawiska przestępczości zorganizowanej.

1. Informacje ogólne. Cel badań

Pomimo powstałych dotychczas opracowań dotyczących przestępczości zorganizowanej¹, nadal jest to przedmiot wielu kolejnych badań i nowych prac². Niewątpliwą przyczyną jest

¹ Zob.: W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), *Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 1996; W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość zorganizowana: Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie, Ujęcie praktyczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2014; E. W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, C.H. Beck, Warszawa 2011; E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Zakamycze, Kraków 2005; K. Laskowska (red.), *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, Temida 2, Białystok 2014; W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana: system zwalczania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008; Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002; E. W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), *Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno- kryminologiczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015; A. Marek, W. Pływaczewski (red.), *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 1992;

wielopłaszczyznowość zjawiska, jego ciągłe zmiany i rozwój. To właśnie złożoność zjawiska skłoniła do podjęcia własnych badań empirycznych.

Celem przeprowadzonych badań było poznanie opinii i postrzegania aspektów przestępczości zorganizowanej wśród osób niemających styczności na co dzień z tym zjawiskiem (mieszkańcy) i skonfrontowanie ich z opinią osób mających do czynienia ze sprawcami tego typu przestępstw w życiu zawodowym (pracownicy jednostek penitencjarnych). Wyniki badań miały stanowić punkt wyjścia do podjęcia rozważań o poziomie wiedzy społeczeństwa na temat charakteru przestępczości zorganizowanej.

W badaniach zostały zestawione pytania dotyczące działalności grup przestępczych od roku 2000 do 2016 z działalnością analogicznych grup w latach 90. XX. Lata 90. XX wieku utożsamiane są ze znacznym rozprzestrzenieniem i rozwojem przestępczości zorganizowanej. Przyczyny tego zjawiska były zróżnicowane – od transformacji ustrojowej, poprzez zmiany społeczne, otwarcie granic, liberalizację prawa, zmiany w prawie gospodarczym. Początkowo przestępcy tworzyli grupy dobrze zorganizowane w celu popełniania przestępstw o mniejszej wadze, np. kradzieży. Działalność ta jednak szybko ewoluowała w stronę działalności *stricte* kryminalnej, z zastosowaniem terroru³. Popularne stały się napady rabunkowe na samochody ciężarowe, zorganizowane grupy turystów lub handlarzy, a także samochody osobowe. Znacznie rozwinął się proceder ściągania haraczy. Szczególnie zagrożeni byli właściciele lokali gastronomicznych, rozrywkowych, a nawet usługowych i turystycznych. Swobodniejszy przepływ towarów przez granice wpłynął na rozwój przemytu narkotyków przez zorganizowane grupy przestępcze, a co za tym idzie, zwiększenie produkcji nielegalnych środków psychotropowych. Już przed 1996 rokiem w Polsce wzrosła produkcja amfetaminy. Przez Polskę przebiegał także szlak tranzytowy m.in. haszyszu, heroiny i kokainy⁴. Dodatkową konsekwencją otwarcia granic stało się łączenie zorganizowanych grup przestępczych różnych narodowości. Według „raportu Mileczanowskiego”, w 1995 roku polskie grupy przestępcze miały powiązania z 28 organizacjami mafijnymi na świecie⁵.

Rozwojowi sprzyjały również luki w przepisach prawnych oraz brak służb państwowych powołanych do zwalczania *stricte* przestępczości zorganizowanej. Nie istniały wyraźne instrumenty prawne służące do jej skutecznego rozpoznania i ścigania, nadal obowiązywał kodeks karny z 1969 roku. Biuro do Walki z Przestępczością Zorganizowaną Komendy Głównej Policji powołano dopiero w 1994 roku. W konsekwencji, przez cztery lata wyraźnego rozwoju przestępczości zorganizowanej, nie istniał wydział zajmujący się jedynie tego typu przestępczością⁶.

Po roku 1999 można zauważyć ewolucję zjawiska przestępczości zorganizowanej. Na początku XXI wieku, odnotowano wzrost zainteresowania przestępstwami gospodarczymi oraz narkotykowymi w porównaniu do lat ubiegłych. Jedną z przyczyn tych zmian było rozbiecie, w poprzednich latach, największych grup, które przeorganizowały się w mniej liczebne, bardziej

J.W. Wójcik, Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej: zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne, Wolters Kluwer SA, Warszawa 2011.

² Tekst i badania bazują na pracy magisterskiej pt. „Przestępczość zorganizowana w latach 1990-2016 w Polsce” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Emila W. Pływaczewskiego.

³ B. Hołyst, Przestępczość zorganizowana i jej implikacje (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 1996, s. 48.

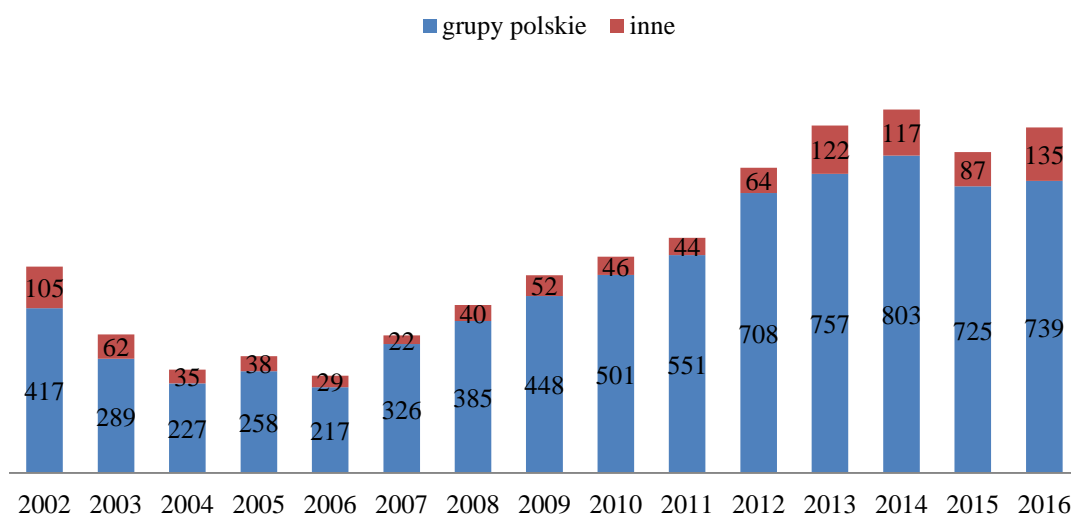
⁴ E. W. Pływaczewski, Węzłowe problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 1996, s. 29.

⁵ W. Zubrzycki, Przez PZ do terroryzmu, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015, s. 22.

⁶ Ibidem, s. 21.

rozproszone struktury. Według badań Policji z 2002 roku⁷ do największych zagrożeń w obszarze przestępczości zorganizowanej należały: produkcja i przemyt narkotyków, oszustwa celno-podatkowe, pranie brudnych pieniędzy, oszustwa w sferze finansowej i obrocie gospodarczym, korupcja, a także nielegalny obrót bronią palną oraz nadal - przestępstwa popełnione przy użyciu broni palnej, związane z windykacją i porachunkami. Dodatkowo wzrósł rozwój specjalistycznych grup przygranicznych, określanych jako najemcy, ze względu na częste wykonywanie zleceń z innych terenów kraju lub grup międzynarodowych. Tego typu grupy wyspecjalizowały się przede wszystkim w przemyśle i jego zabezpieczeniu poprzez korumpowanie służb granicznych. Ponadto wzrosła nielegalna działalność parabankowa, a także udzielanie niekorzystnych pożyczek przedsiębiorcom, mające na celu doprowadzenie przedsiębiorstwa do upadłości i w efekcie jego przejęcie.

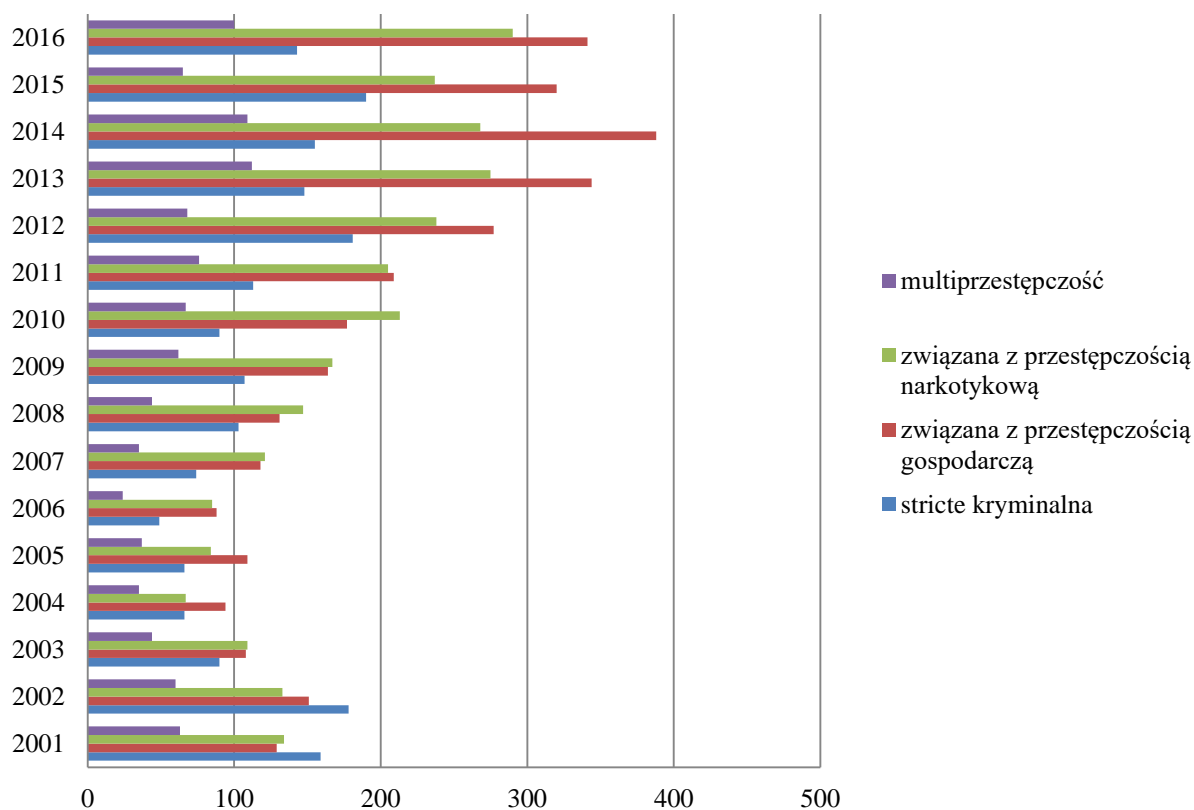
Wykres 1. Zorganizowane grupy przestępcze objęte kontrolą CBŚP w latach 2002- 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Centralne Biuro Śledcze Policji

⁷ Raport statystyczny z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2002 r. [dostęp elektroniczny].

Wykres 2. Obszary działalności zorganizowanych grup przestępczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Centralne Biuro Śledcze Policji

W 2005 roku utrzymywała się tendencja z lat 2000-2002, czyli zainteresowanie grup przestępczych produkcją i obrotem narkotyków, przestępstwa na szkodę Skarbu Państwa, wymuszenia haraczy. Według raportów z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji, przewidywano powrót do działalności *stricte* kryminalnej, ze względu na zakończenie odbywania kary pozbawienia wolności przez dawnych liderów najgroźniejszych grup⁸. Prawdopodobna była próba odzyskania przez nich wpływów i kontroli nad dawnymi grupami. Jak wskazują statystyki (*wykres 1*), w ciągu lat 2006-2010 nie odnotowano wyraźnego wzrostu przestępczości kryminalnej. Od roku 2010 w głównym zainteresowaniu grup pozostaje przestępczość gospodarcza i narkotykowa. Zaniechano działalności kryminalnej i multiprzestępczej na szeroką skalę.

⁸ Raport statystyczny z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2005 r. [dostęp elektroniczny]

2. Założenia metodologiczne badań empirycznych

a. Przedmiot badań

Przedmiotem badań, rozumianym jako „cała rzeczywistość społeczna”⁹, były opinie i wiedza przedstawicieli trzech zbiorowości społecznych – osób zamieszkałych w Białymstoku, pracowników Aresztu Śledczego w Białymstoku i pracowników Zakładu Karnego w Białymstoku.

b. Problemy i hipotezy badawcze

Ogólnym problemem badawczym było postrzeganie przestępczości zorganizowanej z lat 90. i współczesnej przez osoby niemające styczności na co dzień ze zjawiskiem oraz osoby mające styczność ze zjawiskiem ze względu na miejsce pracy.

Szczegółowymi problemami badawczymi były następujące pytania: Jakie są różnice w określaniu skali problemu przez mieszkańców Białegostoku i pracowników jednostek penitencjarnych? Z jakimi przestępstwami badani najczęściej kojarzą przestępczość zorganizowaną obecnie i z lat 90.? Jaka jest wiedza badanych na temat wysokości kary pozbawienia wolności z art. 258 §1 k.k.¹⁰? Jak badani oceniają efektywność resocjalizacji przestępców?

Postawiono hipotezę badawczą: osoby pracujące w miejscu izolacji penitencjarnej ze skazanymi powiązanymi z przestępczością zorganizowaną, mają podobne opinie o tym zjawisku co osoby bez takich doświadczeń, ale wyższą od nich wiedzę o jego konkretnych aspektach.

c. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Wybraną metodą badawczą była ilościowa metoda sondażu diagnostycznego, w tym wypadku będąca sposobem pozyskania informacji o poglądach, opiniach i wiedzy wcześniej dobranej grupy badanej¹¹.

Techniką badania była ankieta wywiadu. Pojęcie ankiety jest niejednoznaczne w socjologii. Jedną z definicji jest określenie techniki badania o wysokim stopniu standaryzacji, polegającej na gromadzeniu informacji poprzez samodzielne wypełnienie kwestionariusza przez respondenta¹².

Narzędzie badania stanowił opracowany kwestionariusz ankiety. Kwestionariusz ankiety (ankieta) jest formularzem wypełnianym bezpośrednio przez badanych, bez pomocy osoby trzeciej¹³. Kwestionariusze ankiety wypełniane przez pracowników jednostek penitencjarnych były ankietami środowiskowymi, czyli bezpośrednio rozprawdzanymi w określonym środowisku.

Wybrane narzędzie badawcze umożliwia szybkie przebadanie licznych zbiorowości, oszczędność czasu (w porównaniu z wywiadem pogłębionym). Ankieta jest swego rodzaju wywiadem pisemnym. Brak udziału badającego w procesie wypełniania ankiety zapewnia anonimowość wypowiedzi. Jej zaletą jest także łatwość opracowywania zebranych danych: bezosobowy charakter, standardowe pytania, ta sama kolejność; odpowiednio sformułowane pytania pozwalają

⁹ R.A. Podgórski, *Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz 2007, s. 169- 170.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2204).

¹¹ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych: strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie "Żak", Warszawa 2010, s. 50- 51.

¹² R. A. Podgórski, op. cit., s. 197.

¹³ Ibidem, s. 198.

uzyskać odpowiedzi niepowstałe w wyniku sugestii; można wykorzystać ten sam kwestionariusz do badania różnych grup, co jest ważne w przypadku chęci stworzenia badań porównawczych.

Ankieta została przeprowadzona w dwóch próbach: mieszkańców Białegostoku (w formie papierowej lub elektronicznej), pracowników jednostek penitencjarnych – w wersji papierowej. Ankieta składała się z 11 pytań zamkniętych. W przypadku dwóch pytań dodano możliwość własnej odpowiedzi (pytanie półotwarte), w trzech przewidziano możliwość wielokrotnego wyboru, a pozostałe były jednokrotnego wyboru.

Ankiety rozpoczynały tzw. pytania metryczkowe – dotyczące wieku, płci i wykształcenia respondentów. Ich celem było zebranie informacji o badanych osobach. Blok pytań właściwych rozpoczynało pytanie o ocenę rozmiarów przestępczości zorganizowanej. Następnie zapytano o opinię, o najczęstszych formach tej przestępczości obecnie i w latach 90. oraz o ocenę, czy przestępczość zorganizowana nasiliła się czy zmniejszyła obecnie w porównaniu do lat 90 XX. wieku. Ostatnie pytania ankiety dotyczyły oceny, które instytucje państwowe najskuteczniej walczą z tą przestępczością, surowości kary za przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, oraz wiedzy o płci sprawców tego przestępstwa i poziomu ich recydywy.

d. Teren i przebieg badań

Pierwszą kategorią badanej populacji byli mieszkańcy Białegostoku w wieku co najmniej 18 lat, o różnym wykształceniu. Kwestionariusz był udostępniony zarówno w formie elektronicznej jak i papierowej.

Drugą kategorię stanowili pracownicy jednostek penitencjarnych, w dwóch podkategoriach: pracownicy Aresztu Śledczego w Białymstoku oraz pracownicy Zakładu Karnego w Białymstoku. W obu przypadkach wymagane było uzyskanie zgody od Dyrektorów jednostek. Po pozytywnym rozpatrzeniu podań przez Dyrektorów, kwestionariusze zostały przekazane do jednostek. Dla tej kategorii badanych, ankieta została przewidziana jedynie w formie papierowej.

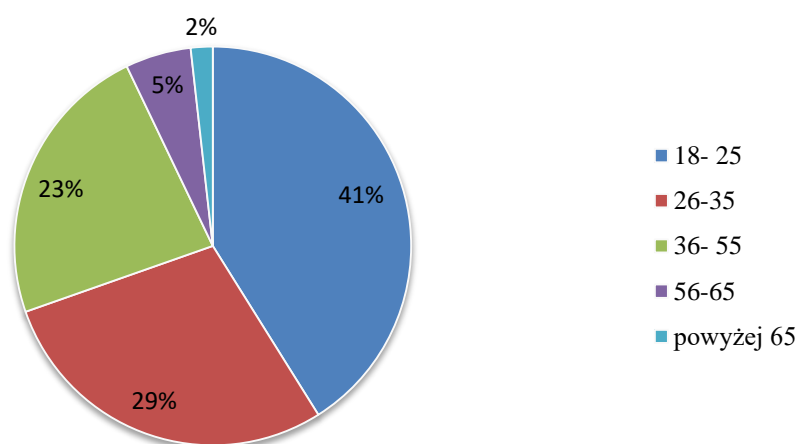
3. Obraz przestępczości zorganizowanej w świetle wyników badań empirycznych

a. Charakterystyka badanych

Całkowita liczba badanych osób wyniosła 86, w tym 56 zamieszkałych w Białymstoku, 15 pracowników Aresztu Śledczego w Białymstoku i 15 pracowników Zakładu Karnego w Białymstoku. Pytania nr 1, 2 i 3 dotyczyły bezpośrednio badanych, na ich podstawie zostały określone informacje o płci, wieku i wykształceniu. Wśród badanych mieszkańców było 27 kobiet i 29 mężczyzn. Badanymi w jednostkach penitencjarnych było: 11 mężczyzn i 4 kobiety w Areszcie Śledczym oraz 10 mężczyzn i 5 kobiet w Zakładzie Karnym.

Przewidziano pięć kategorii wiekowych. Respondenci musieli osiągnąć 18 rok życia. Badani mieszkańcy Białegostoku obejmowali każdą kategorię wiekową. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 18-25 lat. Dwie kolejne grupy to osoby w wieku 25-35 i 36-55 (23% i 29%). Natomiast dwie ostatnie: 56- 65 lat oraz powyżej 65 to zaledwie 5% i 2%.

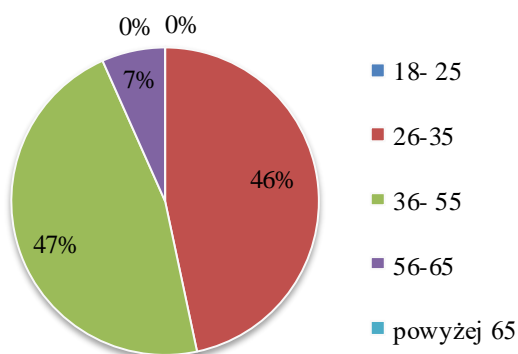
Wykres 3. Wiek badanych mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

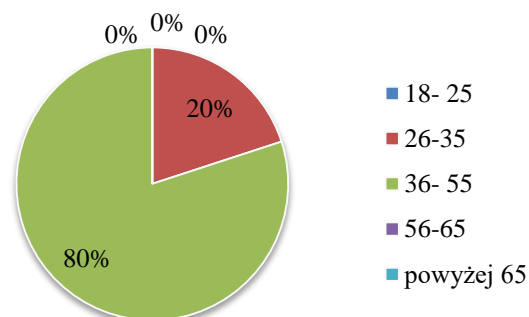
Kategorie wiekowe pracowników jednostek penitencjarnych nie były zróżnicowane- trzy grupy wiekowe w Zakładzie Karnym i dwie grupy wiekowe w Areszcie Śledczym. W Zakładzie Karnym prawie tyle samo procent stanowiły osoby w wieku 26-35 i 36- 55. Natomiast w Areszcie Śledczym zdecydowanie przeważała grupa osób w wieku 36-55.

Wykres 4. Wiek badanych w ZK

Źródło: opracowanie własne

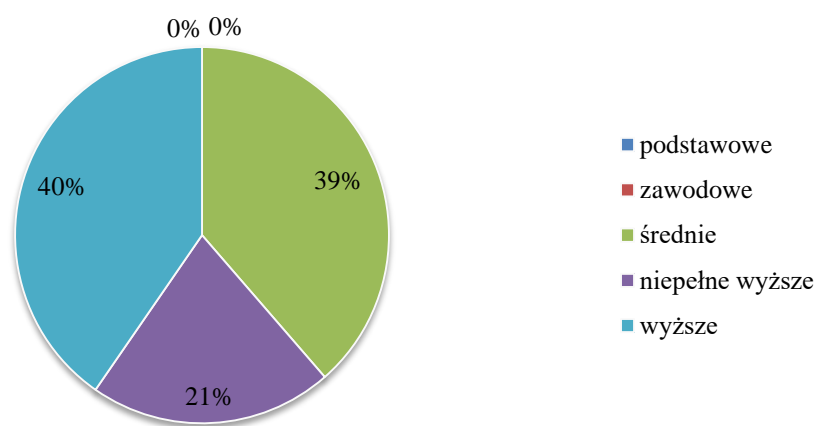
Wykres 5. Wiek badanych w AŚ

Źródło: opracowanie własne

Nikt z badanych mieszkańców nie określił swojego wykształcenia jako podstawowe lub zawodowe. Respondenci, to osoby w większości z wykształceniem średnim lub wyższym, niewiele mniej to osoby w trakcie nauki na uczelni wyższej (w ankiecie określone jako niepełne wyższe).

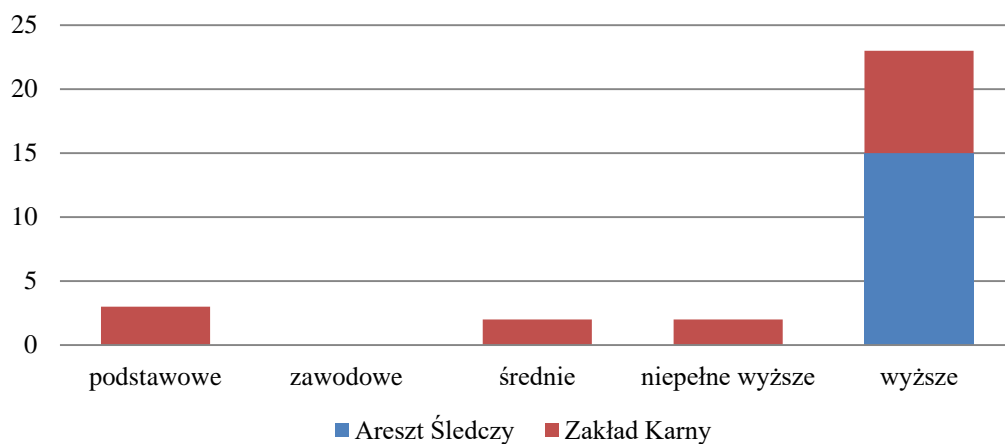
Wykres 6. Wykształcenie mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Wszyscy badani w Areszcie Śledczym to osoby z wykształceniem wyższym. W Zakładzie Karnym większość posiadała wykształcenie wyższe, nieliczne ankiety zawierały odpowiedzi: wykształcenie podstawowe, średnie lub niepełne wyższe.

Wykres 7. Wykształcenie badanych z AŚ i ZK

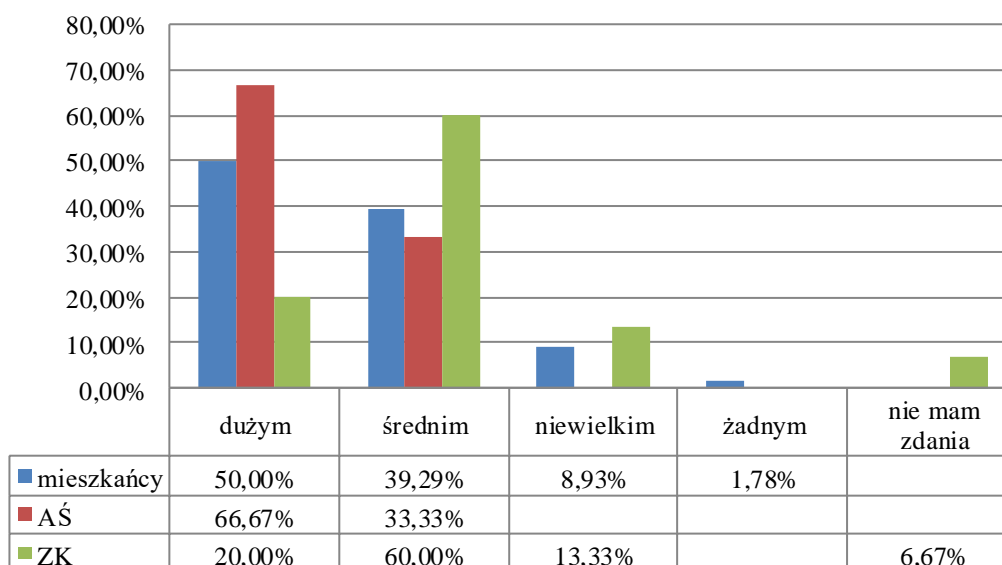

Źródło: opracowanie własne

b. Analiza wyników badań

Na pytanie „Jakim zagrożeniem dla Polski jest Pani/Pana zdaniem przestępczość zorganizowana?” badani najczęściej odpowiadali: dużym lub średnim. W żadnej grupie nie było znaczącej przewagi określonej odpowiedzi. Najbardziej zbliżonych udzielili respondenci będący mieszkańcami i pracownicy Aresztu Śledczego. W obu grupach przeważała odpowiedź „duże zagrożenie”. Badani z Zakładu Karnego w większości zajęli stanowisko, że zjawisko przestępczości zorganizowanej jest średnim zagrożeniem. Część z nich (8,93%) jest zdania, że zagrożenie jest niewielkie.

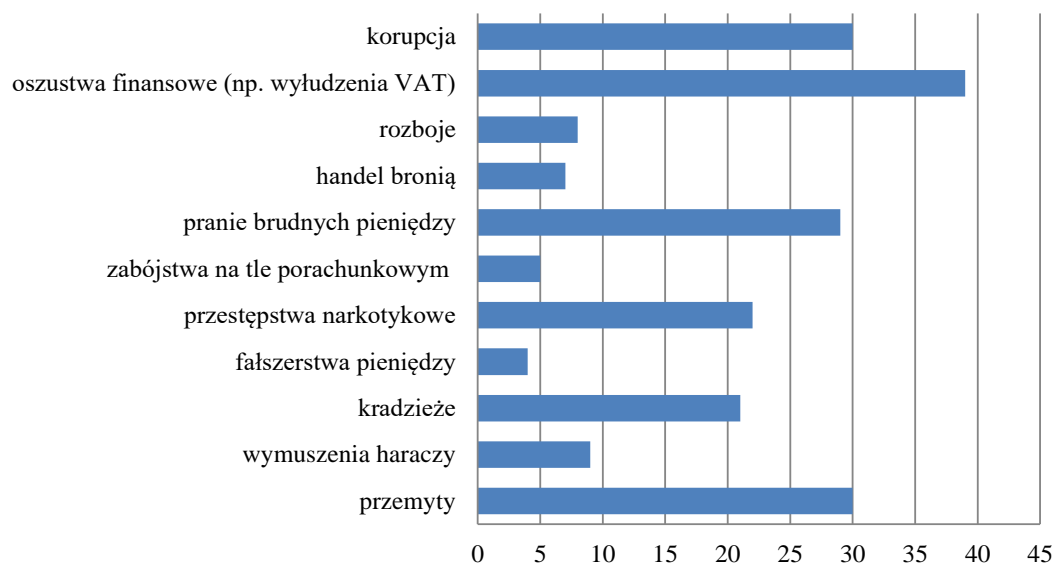
Wykres 8. Jakim zagrożeniem dla Polski jest Pani/Pana zdaniem przestępczość zorganizowana?

Źródło: opracowanie własne

Jako najpoważniejsze formy przestępczości zorganizowanej mieszkańcy wskazali przede wszystkim przestępstwa gospodarcze i dalej: przemyty, przestępstwa narkotykowe oraz kradzieże.

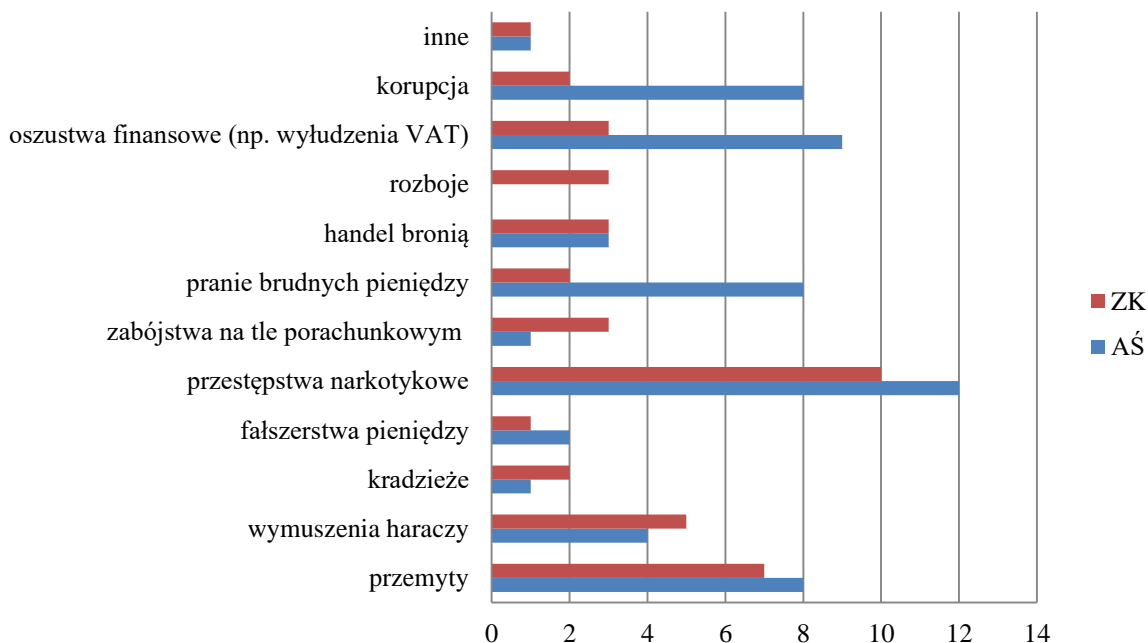
Wykres 9. Najpoważniejsze formy przestępczości zorganizowanej w Polsce obecnie według mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

W odróżnieniu od odpowiedzi mieszkańców, wśród badanych pracowników Aresztu Śledczego i Zakładu Karnego, zdecydowaną przewagę osiągnęły przestępstwa narkotykowe. Przestępstwa gospodarcze uzyskały drugą w kolejności liczbę głosów (najwięcej oszustwa finansowe), a na równi z nimi przemyty. W obu grupach przestępstwa *stricto* kryminalne uzyskały małą liczbę głosów. W rubryce „inne” został wpisany „handel kobietami” i „sutenerstwo”.

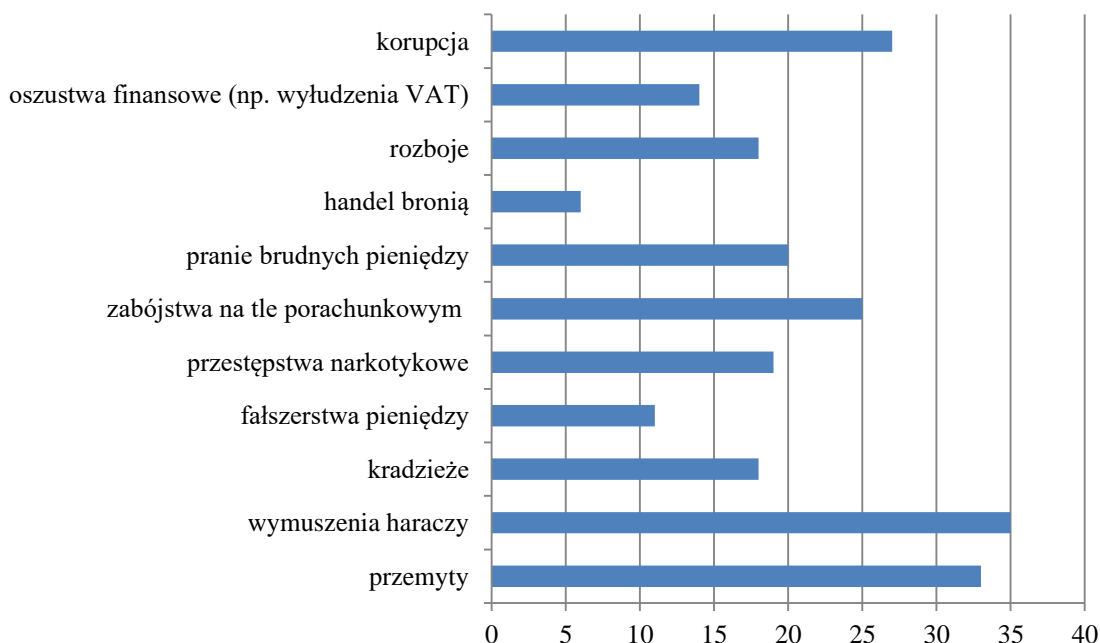
Wykres 10. Najpoważniejsze formy przestępczości zorganizowanej w Polsce obecnie według ZK i AŚ

Źródło: opracowanie własne

Pytanie dotyczące form przestępczości zorganizowanej z lat 90. XX wieku nie ukazało wyraźnej przewagi konkretnych odpowiedzi, jak to o jej obecne formy. Badani nadal wskazywali na przemyty oraz korupcje, jednak znacznie wyższy był wskaźnik odpowiedzi „zabójstwa na tle porachunkowym” i „wymuszenia haraczy”. Może to wskazywać, że mieszkańcy oceniali działalność przestępczości zorganizowanej z lat 90. jako bardziej różnorodną, wielopłaszczyznową, z przewagą zachowań korupcyjnych, przemytniczych i kryminalnych. Niewątpliwie wpływ na te oceny mógł mieć medialny obraz tej przestępczości.

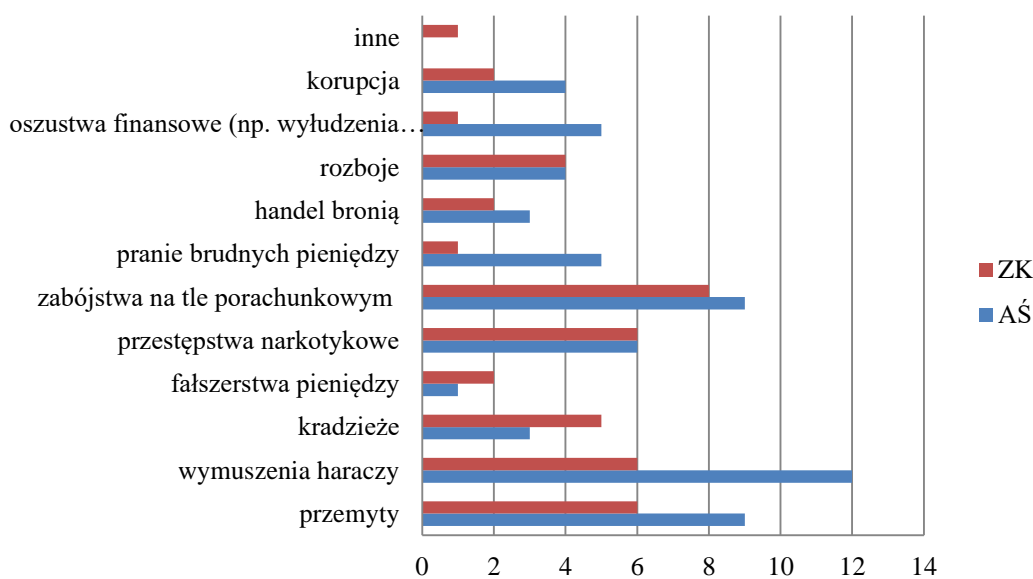
Wykres 11. Najpoważniejsze formy przestępczości zorganizowanej w Polsce w latach 90. według mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Odpowiedzi pracowników Zakładu Karnego i Aresztu Śledczego to w większości: wymuszenia haraczy, przemyty oraz zabójstwa na tle porachunkowym. Były to wskazania podobne do udzielonych przez mieszkańców Białegostoku. Jedna osoba w rubryce „inne” wskazała „handel kobietami”.

Wykres 12. Najpoważniejsze formy przestępczości zorganizowanej w Polsce w latach 90. w ocenie ZK i A

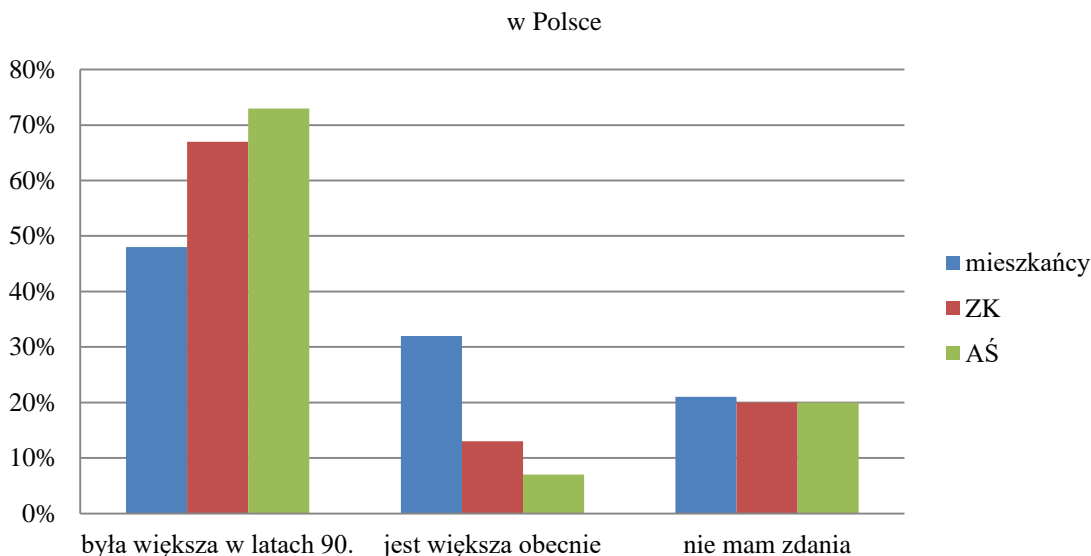

Źródło: opracowanie własne

Każda z badanych grup określiła lata 90. jako okres większej aktywności przestępczości zorganizowanej. Najbardziej zróżnicowanych odpowiedzi udzielili mieszkańcy Białegostoku – ok.

20% nie ma określonej opinii na ten temat, a nieco ponad 30% uważa, że działalność zorganizowanych grup przestępczych jest większa obecnie. Respondenci z jednostek penitencjarnych udzielili bardzo podobnych odpowiedzi.

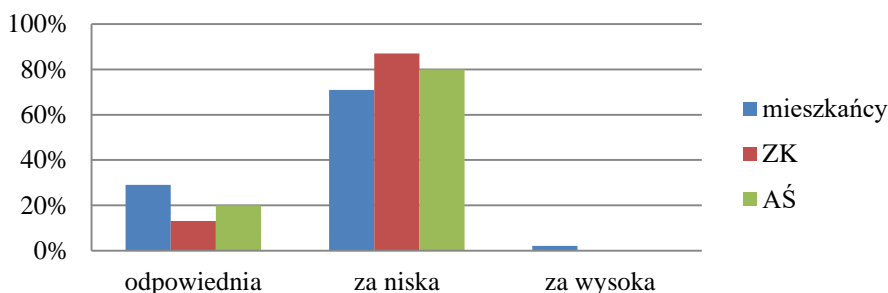
Wykres 13. Czy Pani/Pana zdaniem skala przestępczości zorganizowanej

Źródło: opracowanie własne

Odpowiedzi na kolejne pytanie ankiety, o ocenę surowości kary za przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie przestępczej także były bardzo zgodne wśród badanych. W każdej grupie przynajmniej 70% respondentów było zdania, że kara określona w art. 258 §1 k.k., czyli pozbawienia wolności na okres od 3 miesięcy do 5 lat, jest za niska. Odpowiedzi „kara odpowiednia” udzieliło nie więcej niż 30% badanych, a w przypadku pracowników Zakładu Karnego nieco ponad 10%.

Wykres 14. Wysokość kary pozbawienia wolności określona w art. 258 § 1 kk według Pani/Pana to kara:

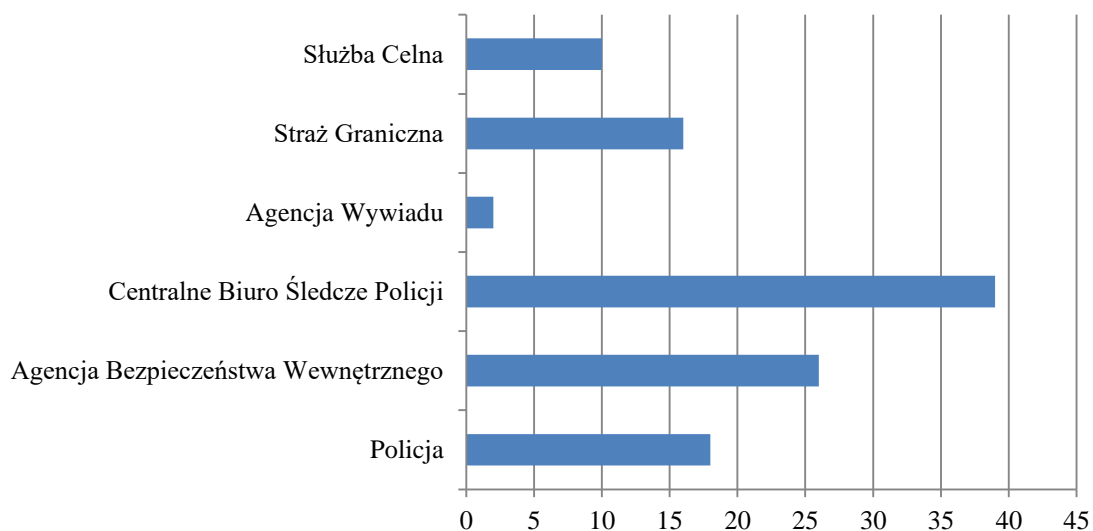

Źródło: opracowanie własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, dotyczące instytucji, która w przekonaniu mieszkańców najefektywniej walczy z przestępczością zorganizowaną, wskazuje głównie na Centralne Biuro Śledcze Policji¹⁴. Drugim wskazaniem była Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

¹⁴ W ankiecie Centralne Biuro Śledcze Policji (będące jednostką Policji), zostało wyodrębnione jako oddzielna odpowiedź ze względu na szczególnie ważną rolę w walce z przestępczością zorganizowaną.

Wykres 15. Instytucje, które najskuteczniej walczą z przestępczością zorganizowaną według mieszkańców

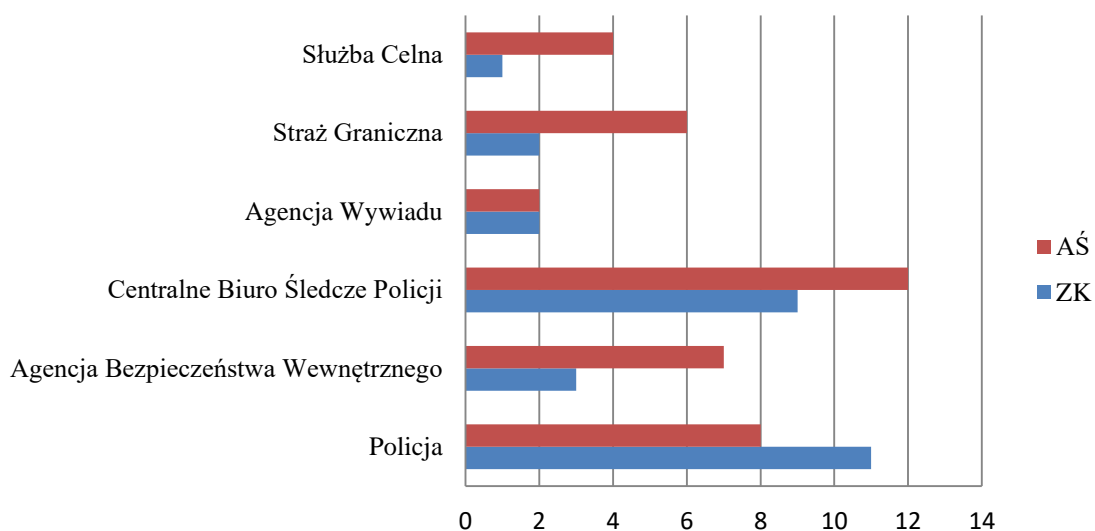

Źródło: opracowanie własne

Najbardziej zróżnicowane odpowiedzi pochodzą z kwestionariuszy pracowników Aresztu Śledczego. W pierwszej kolejności również wybierali oni Centralne Biuro Śledcze Policji, na drugim miejscu jednak Policję, z niewielką przewagą głosów nad Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego. W tym pytaniu respondenci z Aresztu Śledczego najczęściej korzystali z możliwości wielokrotnego wyboru, oddając głos na każdą lub większość instytucji.

Respondenci z Zakładu Karnego wskazali na Policję, jako instytucję najefektywniej walczącą z przestępczością zorganizowaną. Wysoka liczba odpowiedzi wskazywała również na Centralne Biuro Śledcze Policji. Pozostałe instytucje uzyskały zaledwie kilka głosów.

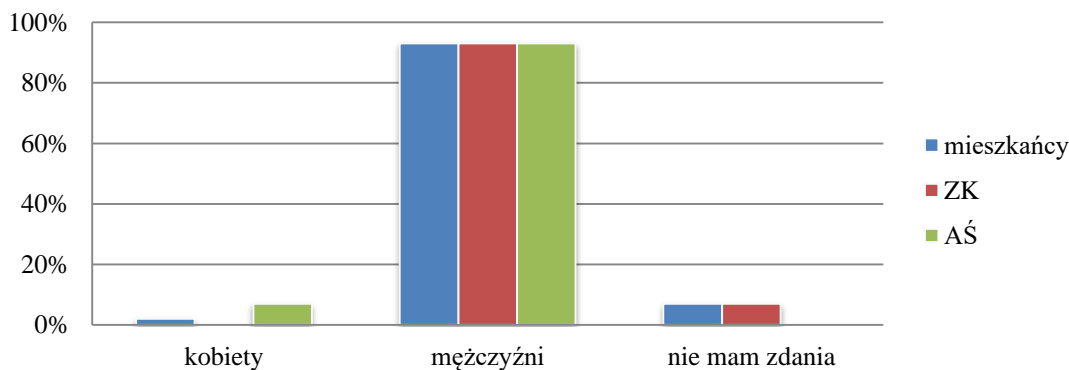
Wykres 16. Instytucje, które najskuteczniej walczą z przestępczością zorganizowaną według mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Pytanie dotyczące płci osób popełniających przestępstwa związane z przestępczością zorganizowaną było pytaniem, w którym niemalże wszyscy respondenci każdej grupy wskazali tylko jedną odpowiedź. Nie pozostawia wątpliwości, że badani są przekonani, że to mężczyźni są sprawcami tych przestępstw.

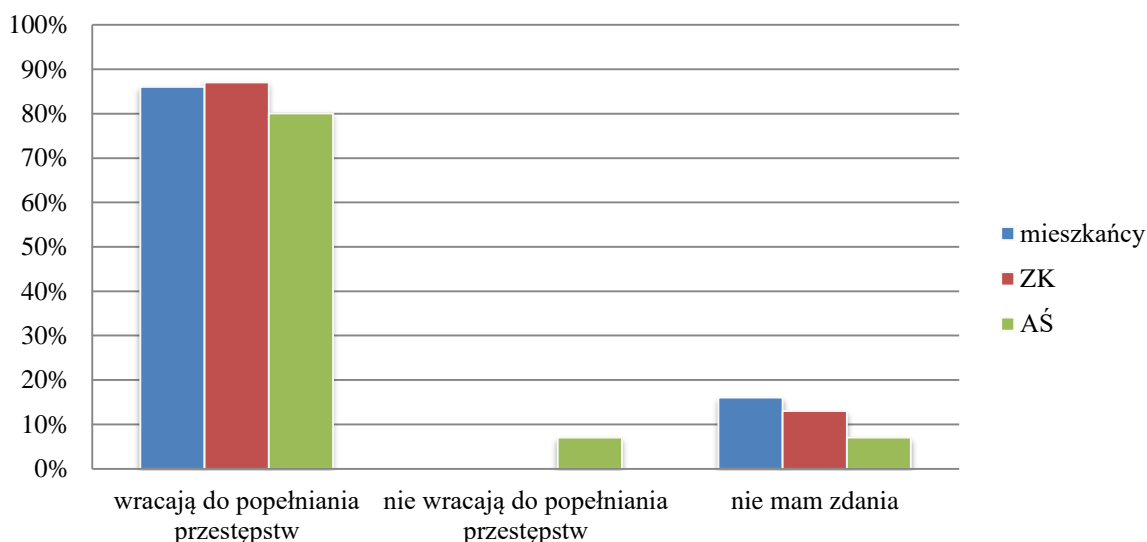
Wykres 17. Według Pani/Pana przestępstwa związane z przestępczością zorganizowaną najczęściej popełniają:

Źródło: opracowanie własne

Ostatnie pytanie nawiązywało do liczby recydywistów wśród sprawców mających związek z przestępczością zorganizowaną. Pytanie miało na celu skonfrontowanie zdania respondentów z danymi pochodzącymi z Aresztu Śledczego w Białymstoku. Według uzyskanych informacji, w latach 2010-2016 na 92 skazane osoby, 68% stanowili recydywiści¹⁵. Podobnie jak w poprzednim pytaniu, odpowiedzi badanych były zgodne w każdej grupie – około lub ponad 80% jest zdania, że sprawcy wracają do popełniania przestępstw po odbyciu kary.

Wykres 18. Według Pani/Pana osoby skazane na pozbawienie wolności za przestępczość zorganizowaną lub przestępstwa towarzyszące, po odbyciu kary:

Źródło: opracowanie własne

¹⁵ Dane zostały udostępnione przez Areszt Śledczy w Białymstoku na potrzeby badań Autora.

4. Złożoność przestępczości zorganizowanej w ocenie respondentów. Społeczna świadomość zjawiska

a. Uwagi ogólne

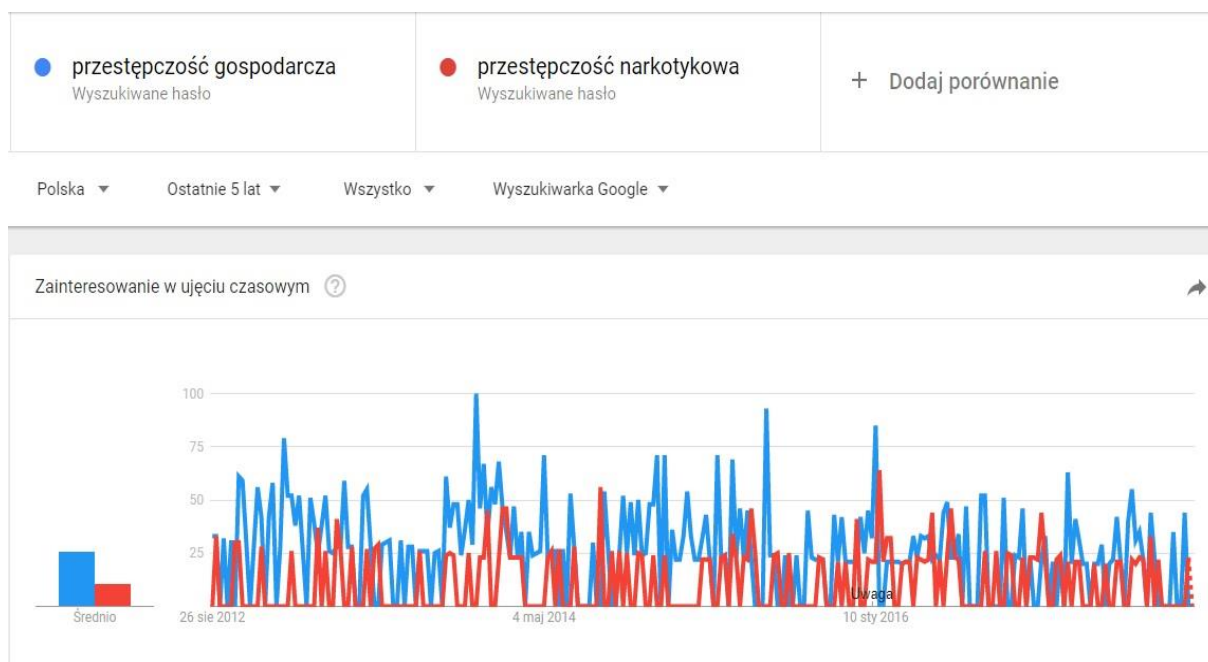
Jak już sygnalizowano, badania ankietowe zostały przeprowadzone na łącznie 86 osobach, podzielonych na trzy grupy: mieszkańcy Białegostoku, pracownicy Zakładu Karnego i pracownicy Aresztu Śledczego. Najliczniejszą grupą byli mieszkańcy (56 osób), pozostałe liczyły po 15 osób. Respondenci najczęściej byli w wieku 26 – 35 lat i posiadali wykształcenie wyższe lub średnie. Odpowiedzi pochodzące z jednostek penitencjarnych zostały zawarte w pracy dzięki uzyskanej zgodzie dyrektorów obu jednostek penitencjarnych.

b. Analiza wyników badań

W pierwszej kolejności respondenci wypowiedzieli się o zagrożeniu przestępczością zorganizowaną w Polsce. Znaczna większość badanych nie uznała, że stopień zagrożenia jest znikomy. Dwie grupy: mieszkańcy Białegostoku i pracownicy Aresztu Śledczego uznali, że zjawisko stanowi duże zagrożenie. Odmiennego zdania byli pracownicy Zakładu Karnego, którzy w zdecydowanej większości stwierdzili średnie zagrożenie. Pierwsze pytanie nie ukazało podobieństwa odpowiedzi wśród jednostek penitencjarnych.

Po ocenie stopnia zagrożenia, badani udzielali odpowiedzi o sprecyzowanych formach przestępczości zorganizowanej – zarówno obecnie, jak i w latach 90. W każdej z grup zauważalna była tendencja do wybierania przestępstw związanych z przestępczością gospodarczą, jako form działania zorganizowanych grup obecnie, przy niewielkiej liczbie przestępstw kryminalnych. Dodatkowo wszystkie grupy wśród częstych form wskazały przemyty. Jest to trafna analiza i prawidłowe spostrzeżenie faktów – potwierdzeniem są dane statystyczne zgromadzone przez Centralne Biuro Śledcze Policji (wykres 1). Odwrotny opis wynikał z odpowiedzi na pytanie o najczęstsze formy aktywności zorganizowanych grup przestępczych z lat 90. XX wieku – dominowały przestępstwa *stricte* kryminalne.

Wartym zauważenia jest fakt wskazania, na pierwszym miejscu, przez pracowników jednostek penitencjarnych przestępczości narkotykowej, jako głównej aktywności współczesnej przestępczości zorganizowanej. Według Centralnego Biura Śledczego jest to, poza przestępczą działalnością gospodarczą, główne zainteresowanie grup przestępczych. Takiego faktu nie odnotowali mieszkańcy, których odpowiedzi stawiają przestępczość narkotykową na piątym miejscu. Przyczyną takiego zjawiska może być to, iż w zainteresowaniu mediów, a więc najprawdopodobniej głównego źródła wiedzy społeczeństwa o przestępczości zorganizowanej, pozostają najczęściej takie zjawiska jak: korupcja, pranie brudnych pieniędzy, oszustwa finansowe. Niejako potwierdzeniem mogą być dane udostępniane przez przedsiębiorstwo Google Inc.

Źródło: <https://trends.google.com>

Grafika przedstawia, jak często w latach 2012-2017 były w Polsce wyszukiwane hasła: „przestępczość gospodarcza” i „przestępczość narkotykowa”. Liczby położone pionowo na osi ukazują częstotliwość wyszukiwań w odniesieniu do najwyższego punktu wykresu w danym czasie i regionie, przy czym wartość 100 to najwyższa popularność hasła, a 0 – mniej niż 1% najwyższej wartości. Dane te pokazują, że dużo popularniejszym było hasło „przestępczość gospodarcza”.

Pewne odmienności między grupami badanych ujawniły się w odniesieniu do postrzeganych najczęstszych form przestępczości zorganizowanej z lat 90. W każdej z nich najpopularniejszymi odpowiedziami były wymuszenia haraczy, zabójstwa na tle porachunkowym i przemyty. Jednak wśród mieszkańców pojawiła się tendencja do zaznaczania większej liczby odpowiedzi, w głównej mierze dotyczących przestępstw kryminalnych, ale nie mniej głosów otrzymała korupcja, czy pranie brudnych pieniędzy.

Odpowiedzi badanych z jednostek penitencjarnych skupiały się wokół niewielkiej liczby wskazań: oszustwa finansowe, pranie brudnych pieniędzy, handel bronią, fałszerstwa pieniędzy (Zakład Karny) oraz kradzieże, fałszerstwa pieniędzy, handel bronią (Areszt Śledczy). Wydaje się, iż w tym pytaniu bardziej zbliżone odpowiedzi mieli badani z Aresztu Śledczego i Zakładu Karnego.

Podczas porównania skali obecnej przestępczości zorganizowanej z tą z lat 90. XX wieku, każda z grup wskazała na jej większe nasilenie w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego wieku. Ponownie pracownicy Zakładu Karnego i Aresztu Śledczego udzielili podobnych odpowiedzi, w ok. 70% wskazując na lata 90.

Dwóch kolejnych pytań, dotyczących wysokości kary i efektywności pracy instytucji, nie można skonfrontować z innymi zgromadzonymi danymi. Ich celem było jedynie poznanie opinii badanych. Wszystkie grupy są przekonane o zbyt niskiej wysokości kary określonej w art. 258 §1 k.k. Ponownie odpowiedzi respondentów z jednostek penitencjarnych były najbardziej zbliżone (różnica 7 punktów procentowych).

Instytucją, która w ocenie respondentów najefektywniej walczy z przestępczością zorganizowaną jest Centralne Biuro Śledcze Policji. CBŚP uzyskało najwięcej głosów w grupie mieszkańców i pracowników Aresztu Śledczego oraz znalazło się na drugim miejscu wśród pracowników Zakładu Karnego. Najbardziej zbliżone odpowiedzi zawierały ankiety z Aresztu Śledczego i mieszkańców, wskazujące na trzy instytucje: Centralne Biuro Śledcze Policji, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Policję.

Pytanie o płeć sprawców ponownie ukazało trafne spostrzeżenia wśród badanych. Co ciekawe, odpowiedzi w każdej grupie dokładnie w 93% wskazywały na tę samą odpowiedź. Respondenci w kwestionariuszach wskazali mężczyzn, jako najczęściej popełniających przestępstwa związane z przestępczością zorganizowaną. Pokrywa się to z danymi udostępnionymi przez Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Tabela 1. Udział mężczyzn, kobiet i młodocianych w zorganizowanej grupie przestępczej w latach 2001- 2015 w Polsce

rok	mężczyźni	kobiety	młodociani
2001	511	17	62
2002	609	15	57
2003	727	14	21
2004	851	16	10
2005	864	26	20
2006	1254	31	14
2007	1172	51	14
2008	989	39	11
2009	998	37	8
2010	915	31	13
2011	897	35	11
2012	856	30	4
2013	851	31	4
2014	732	23	1
2015	551	11	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Centralny Zarząd Służby Więziennej

Pytanie nawiązujące do liczby recydywistów, podobnie jak pytanie o płeć sprawców, nie podzieliło badanych. Było to drugie pytanie pod względem zgodności odpowiedzi. W przynajmniej 80% wskazano na powrotność do popełniania przestępstw przez osoby wcześniej związane z przestępczością zorganizowaną. Dane pochodzące z Aresztu Śledczego w Białymstoku nie pozostawiają wątpliwości, co do słuszności takiej oceny.

5. Podsumowanie

Przed przeprowadzeniem badania postawiono hipotezę badawczą: osoby pracujące w miejscu izolacji penitencjarnej ze skazanymi powiązanymi z przestępczością zorganizowaną, mają podobne

opinie o tym zjawisku co osoby bez takich doświadczeń, ale wyższą od nich wiedzę o jego konkretnych aspektach.

Analiza wyników badań skłania do przyjęcia stanowiska, że badane osoby niemające na co dzień styczności z przestępczością zorganizowaną, mają dobrą świadomość zjawiska, a ich stan wiedzy jest wyższy niż przeciętny. Spośród pytań, których obiektywnie można ocenić celność odpowiedzi, na dwa pytania respondenci udzielili odpowiedzi bardzo dobrej (płec sprawców i powrót do popełniania przestępstw), a na jedno dobrej (formy działania współczesnej przestępczości zorganizowanej). Pozwala to na sformułowanie opinii, że istnieje wystarczająco wysoka świadomość społeczeństwa o zagrożeniach płynących z przestępczości zorganizowanej. W drugiej części hipotezy zostało założone, że osoby pracujące w miejscu izolacji penitencjarnej udzielają podobnych odpowiedzi. Badani z Aresztu Śledczego i Zakładu Karnego w 75% pytań udzielili podobnych odpowiedzi. Jest to wystarczający wynik by stwierdzić, że respondenci z tych grup podobnie pojmują zjawisko przestępczości zorganizowanej.

Bibliografia

Hołyst B., *Przestępczość zorganizowana i jej implikacje* (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), *Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 1996.

Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych: strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie "Żak", Warszawa 2010.

Pływaczewski E.W, *Węzłowe problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce* (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), *Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 1996.

Podgórski R.A., *Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz 2007.

Zubrzycki W., *Przez PZ do terroryzmu*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.

Dostęp elektroniczny:

Raport statystyczny z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2002 r.

Raport statystyczny z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2005 r.

ABSTRACT

Organized crime is a problem widely described in literature. Despite this, the constant change in the structure of criminal groups and the nature of organized crime committed by organized crime, encourages to further considerations. One of the ways is to conduct research that focuses on social assessments of this phenomenon. The aim of this article is to describe the author's own research results, which were respondents from Białystok and the employees of the Custody and Penitentiary in Białystok. The study was conducted to show the perception of the problem by people who do not have daily contact with the phenomenon or having only information from media reports, and by respondents who deal with perpetrators of this type of crimes in professional life. The study also focused on comparing the perception of organized crime from 2000-2016 with that of the 1990s. Questionnaires filled out by respondents included issues related to assessment of the scale of the phenomenon, the most serious forms of this crime, the amount of the imprisonment provided in Article 258 of the Polish Penal Code, institutions established to fight with organized crime, gender

of the perpetrators and the level of recidivism of convicts. Analysis of respondents' responses allowed to show social awareness about the phenomenon of organized crime.

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana, przestępczość w latach 90., polskie grupy przestępcze

Key words: organized crime, criminality in the 90s, Polish criminal groups